

Μακεδονικά

Τόμ. 12 (1972)

Αφιερύεται εις την μνήμην Γεωργίου Θεμελή, Χαραλάμπους Λέκα

Συμβολή εις την ετυμολογίαν του ονόματος του χωριού Νικητή της Χαλκιδικής

Ιωακείμ Αθ. Παπάγγελος

doi: [10.12681/makedonika.1012](https://doi.org/10.12681/makedonika.1012)

Copyright © 2015, Ιωακείμ Αθ. Παπάγγελος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπάγγελος Ι. Α. (1972). Συμβολή εις την ετυμολογίαν του ονόματος του χωριού Νικητή της Χαλκιδικής. *Μακεδονικά*, 12, 303–316. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1012>

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑΝ
ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΝΙΚΗΤΗ
ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

Ἀφορμὴν διὰ τὴν σύνταξιν καὶ παρουσίαςιν τῶν κατωτέρω σημειώσεων ἔλαβον ἐκ τοῦ δημοσιεύματος τοῦ Σπύρου Ἀρσένη «Ἱστορικαὶ σημειώσεις διὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον καὶ Νικήτην (Χαλκιδικῆς)»¹. Ἡ ὧς ἄνω μελέτη, παρ' ὅλας τὰς ἀτελείας τῆς, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀποτελεῖ οὐσιαστικῶς τὴν πρώτην μελέτην ἱστορίας χωρίου τῆς Σιθωνίας κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.

Βασικῶς θέλω νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Νικήτης. Εἶναι ἄγνωστον πότε ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου. Αἱ παλαιότερα πηγαί, τὰς ὁποίας γνωρίζομεν, εἶναι ἓν τουρκικὸν ἔγγραφον² τῆς 25ης Ἀπριλίου 1705, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ὅτι «...οἱ ραγιᾶδες τῶν χωρίων Νικητῆς, Ἁγ. Νικολάου καὶ Σταυροῦ καὶ οἱ ραγιᾶδες τοῦ δήμου Μαντεμοχωρίων ἐξήτησαν, ὅπως ἐκδιδομένου ὑψηλοῦ φερμανίου, παραχωρηθῆ αὐτοῖς ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ μεταλλείου...».

Ἀκόμη παλαιότερος εἶναι ὁ βακουφναμές (ἀφιερωτήριο) ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κτηματικὴν περιουσίαν τῆς Μονῆς Ἐσφιγμένου, ὅστις ἐξεδόθη τὸ 1569 καὶ ἀναφέρει μεταξὺ τῶν ἄλλων κτημάτων τῆς Μονῆς «...ἐν τῷ χωρίῳ Νικητῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σιδηροκαυσίων μίαν οἰκίαν γνωστῶν συνόρων...»³. Ὁ ἀναφερόμενος τύπος «Νικήτα», ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ἡ ἐπίσημος ὀνομασία τοῦ χωρίου σήμερον⁴, καθ' ἡμᾶς δὲν εἶναι ἀκριβής, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ ἄλλου χωρίου, μὴ ὕφισταμένου σήμερον. Πιθανώτατα ὅμως ὀφείλεται εἰς μὴ ἀκριβῆ μετάφρασιν τοῦ βακουφναμέ.

Ἐπὶ τούτῳ ὑπάρχει μία σύγχυσις περὶ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος τῆς Νική-

1. Σ. Ἀρσένης, Ἱστορικαὶ σημειώσεις διὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον καὶ Νικήτην Χαλκιδικῆς, «Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς», τ. 19-20 (1970), σ. 18.

2. Γ. Κ. Βασδραβέλλης, Ἱστορικά Ἀρχεῖα Μακεδονίας. Α', Ἀρχεῖον Θεσσαλονίκης (1695-1912), Θεσσαλονίκη 1952, σ. 51.

3. Ἰωάν. Π. Μιχαλάκης, Τὸ Ἅγιον Ὄρος διὰ μέσου τῶν αἰώνων, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 619.

4. Διὰ τοῦ Β.Δ. 2.6.1918 (Φ.Ε.Κ. 152/1918) ἐγένετο ἡ ἀρχικὴ ἀναγνώρισις τῆς κοινότητος Νικήτα. Ἐκτοτε τὰ ἐξ Ἀθηνῶν ἐκκινουντα ἔγγραφα γράφουν «Νικήτας», ἡ κοινότης ἐπιμένει νὰ ἀναφέρεται ὡς «κοινότης Νικήτης» καὶ ἡ ταχυδρομικὴ σφραγὶς γράφει «Νικήτα (ἡ)» !!!.

της¹. Διὰ τοὺς γνωρίζοντας ὅτι πολιοῦχος τοῦ χωρίου εἶναι ὁ Ἅγιος Νικήτας, ἡ εὐκολωτέρα ἀπάντησις εἶναι ὅτι τὸ ὄνομα προῆλθεν ἐκ παραθορίας τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἁγίου. Εἰς αὐτὸ δὲ συντελεῖ ἴσως καὶ τὸ ὅτι ἔχομεν δύο περιπτώσεις τοπωνυμίων, σχετιζομένων πρὸς ἁγίους, ἅτινα ἀναφέρονται χωρὶς τὸν τίτλον ἀγιότητος· «ὶ Μπαντιλιᾶς»², ἡ περιοχή τοῦ ἐξωκκλησίου τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ «ὶ Νικήτας», θέσις εἰς τὴν περιοχὴν Ἑλιᾶς, ὅπου διακρίνονται θεμέλια κτηρίου τῶν βυζαντινῶν χρόνων, πιθανῶς ἐκκλησίας. Ὑπάρχει καὶ ἑτέρα περιοχή, «ὶ Ἀβραάμς», ὅπου καὶ ἐρείπια βυζαντινοῦ κάστρου, ἀλλ' ἡ παράδοσις δὲν ἀναφέρει ἐκκλησίαν εἰς τὴν περιοχὴν.

Καθ' ἡμᾶς ἡ ὡς ἄνω ἐκδοχὴ δὲν εὐσταθεῖ, διὰ τοὺς κάτωθι λόγους. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικήτα, ἐκτίσθη κατὰ τὸ ἔτος 1867, ὡς μαρτυρεῖται διὰ πολλῶν λαξεύσεων τοῦ ἔτους τούτου ἐπὶ γωνιαίων λίθων τῆς τοιχοδομίας τοῦ ναοῦ. Ὡς δὲ ἀναφέρει ἡ προφορικὴ παράδοσις, τὰ χρήματα διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν ἐξηυρέθησαν διὰ τῆς προπολήσεως τοῦ «κισλά»³ διὰ πέντε ἔτη εἰς τοὺς Σουλτογιανναίους⁴, μεγάλην οἰκογένειαν Βλάχων, ἡ ὁποία παρεχέμαζεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὰ «ἡμερα βουνά»⁵, ὅπως ἐκαλοῦντο ἐπὶ τουρκοκρατίας τὰ «Χάσικα χωριά».

Πρὸ τοῦ νῦν ὑπάρχοντος, καθολικὸς ναὸς τοῦ χωρίου ἦτο ὁ ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (σήμερον ναὸς τοῦ νεκροταφείου). Περὶ τοῦ ὅτι δὲν προϋπήρχε τοῦ 1867 ναὸς, ὅπου σήμερον ὁ Ἅγιος Νικήτας, συνηγορεῖ ἡ διασταυρωθεῖσα προφορικὴ παράδοσις, ὅτι εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ὁ ναὸς, ὑπῆρχε τουρκικὸν «κονάκι», καὶ πιθανῶς καὶ πύργος, τὸ ὁποῖον ἐκάη καὶ ἔκτοτε οἱ Τούρκοι διέμενον εἰς τὴν «κούλα», ἡ ὁποία εὐρίσκετο ὅπου σήμερον ἡ οἰκία τοῦ Καραγκούνη, κατ' ἄλλους δὲ ἐνοικίασαν τὴν οἰκίαν τοῦ Ντουβλατζῆ.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν δὲν ὑπῆρχεν, ἐπισήμως, Ἅγιος Νικήτας, εἶναι ἀπίθανον νὰ ἔλαβε τὸ χωρίον ἐξ αὐτοῦ τὴν ὀνομασίαν.

Διατὶ ὁμως οἱ Νικητιανοὶ ἀφιέρωσαν τὸν νέον ναὸν εἰς τὸν ἐν λόγῳ ἅγιον; Καὶ πάλιν θὰ ζητήσωμεν τὴν βοήθειαν τῆς προφορικῆς παραδόσεως.

1. Συναντῶμεν καὶ τὸν τύπον «Νικίτι», μὴ προσδιοριζομένου τοῦ γένους ἐν Νικ. Θ. Σχινᾶ, Ὀδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἡπείρου νέας ὀροθετικῆς γραμμῆς καὶ Θεσσαλίας, τεῦχος Γ', Ἀθήναι 1887, σ. 546 «... εἰς τὸ χωρίον Νικίτι κείμενον ἐντὸς ρευματιᾶς...».

2. Ἀπαντᾶ τὰ σήμερον ἐν χρήσει τοπωνύμια θὰ ἀναγράφονται ὡς προφέρονται εἰσέτι εἰς τὴν περιοχὴν.

3. Χειμερινὴ βοσκή.

4. Περὶ Σουλτογιάννη ἐν Νικήτῃ βλ. ὀλίγα ἐν Τριαντ. Ἀναγνωστᾶρα, 50 Δημοτικὰ Τραγούδια Νικήτης, «Χρονικὰ Χαλκιδικῆς», τεῦχος 4, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 214.

5. W. M. L e a k e, Travels in Northern Greece, τ. III, Amsterdam 1967, σ. 163.

Κατ' αὐτὴν ἡ Νικήτη ἐκτίσθη ἐκ τῶν κατοίκων τῶν παραθαλασσιῶν χωρίων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰς περιοχὰς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς Ἐλιᾶς. Οὗτοι ἐγκατέλειψαν τὰ χωρία τῶν λόγῳ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν καὶ κατέφυγον εἰς τὸν χώρον ὅπου σήμερον ἡ παλαιὰ Νικήτη, χώρος μακρὰν τῆς θαλάσσης καὶ περικλειστος δι' ὑψηλῶν λόφων. Αὐτὰ λέγει ἡ παράδοσις. Ἐὰν λοιπὸν συνδύσωμεν τὸ προαναφερθὲν τοπωνύμιον εἰς τὴν περιοχὴν Ἐλιά «Νικήτας» καὶ τὰ βυζαντινὰ ἐρείπια, πιθανῶς ναοῦ, μετὰ τῶν πορισμάτων τῶν ἐσχάτως διενεργηθεισῶν ἀνασκαφῶν ὑπὸ τῆς Β' Ἐφορίας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων¹, συμφώνως πρὸς τὰ ὁποῖα ἡ περιοχὴ τῆς Ἐλιᾶς κατεφέρετο μέχρι τῶν πρώτων χρόνων, τοῦλάχιστον, τῆς τουρκοκρατίας, θὰ πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ ἐξ Ἐλιᾶς Νικητιανοὶ διετήρησαν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἁγίου τῶν καὶ ὅταν τοὺς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία, τὸν ἐπέβαλον ὡς ἅγιον πολιοῦχον εἰς τὸ νέον χωρίον τῶν. Παρομοίαν περίπτωσιν ἔχομεν εἰς τὸν Πολύγυρον, ὅπου ὁ κατὰ τὸ 1821 ἐμπρησθεὶς ναὸς τοῦ πολιοῦχου Ἁγίου Χαραλάμπους, ὅταν ἐπανιδρῦθη τὸ 1836, ἀφιερῶθη εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ἀγαπητὸς ἅγιος² τῶν ἐκ τοῦ νοτίως τοῦ Πολυγύρου βυζαντινοῦ χωρίου «Σελιὸ» προερχομένων κατοίκων, ὅπερ ἐγκατελείφθη ἄγνωστον πότε.

Πόθεν λοιπὸν ἡ λέξις «Νικήτη»; Ἄς ἴδωμεν ὅμως πρῶτον, πῶς εἶχον τὰ πράγματα ἐν τῇ νῦν περιοχῇ Νικήτης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος, ὅτε καὶ παρουσιάζεται, ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν βιβλιογραφίαν. Ἡ μοναδικὴ πηγὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι αἱ «Πράξεις τῆς Μονῆς Ξενοφώντος»³.

Περὶ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1300, ὁ ἀπογραφεὺς τοῦ θέματος Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνος ὁ Ἀπελμενέ, «...τὴν ἀπογραφὴν καὶ ἐξίσωσιν τοῦ θέματος Θεσσαλονίκης ποιούμενος...» ἠσχολήθη μὲ τὴν ἀπογραφὴν τῶν κτημάτων τῆς μονῆς Ξενοφώντος. Μεταξὺ τῶν ἄλλων κτημάτων εὑρεν⁴ καὶ «...εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ψαλίδος ἐτέρα γῆ τοῦ Νεακίτου ὀνομαζομένη, κατεχομένη πρότερον παρὰ τοῦ Δουκοπούλου κυροῦ Δημητρίου, ὡσεὶ μοδίων τριακοσίων, ἐν ἧ καὶ ἀμπέλια ἐν διαφόροις τμήμασι μοδίων ζ' ...». Μετ' ὀλίγον δὲ ἀναφέρει⁵ «...ἐτέρα γῆ ἐντὸς τῆς νήσου Κασανδρείας εἰς τὸ χωρίον τὸ Σίβρι

1. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐγένοντο τὸν Αὐγούστον τοῦ 1972 ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Εὐθυμίου Τσιγαρίδα, περὶ τὰ διακόσια μέτρα νοτίως τῶν ἐρειπίων τοῦ «Νικήτα» καὶ ἀπεκαλύφθη παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ τοῦ 5ου αἰῶνος, ἣτις ἐπεσκευάσθη κατὰ τοὺς πρώτους πιθανῶς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας.

2. Α. Γ. Τ σ ο π α ν ἄ κ η, Πολύγυρος, «Μακεδονικά», τ. 4 (1955-60), σ. 376.

3. Actes de Xénophon, παράρτημα τοῦ τ. 10 τῶν «Βυζαντινῶν Χρονικῶν», Amsterdam 1964.

4. Act. Xén., ἔ.ἀ., III, 18.

5. Act. Xén., ἔ.ἀ., III, 48.

ώσει μοδίων χιλίων, ἦν καὶ ἀντηλλαξάμην ὀρισμῷ προσκυνητῶ, δοὺς τῇ τοιαύτῃ μονῇ ἀντ' αὐτῆς τὴν παροῦσαν ἐν τῇ τῆς Ψαλίδος περιοχῇ γῆν τοῦ Κανσταμωνίτου ὀνομαζομένην, ἀποσπασθεῖσαν ἀπὸ τὴν οἰκονομίαν καβαλλαρίου τοῦ σὺρ Πέτρου Μαρτίνου ὡσει μοδίων τκε, ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Φουρνίων γῆν ὀνομαζομένην τῶν Παλαιαμπέλων ὡσει μοδίων τ. Καὶ ὁμοῦ ἡ ἀνταλλαχθεῖσα γῆ ἀντὶ τῆς ἐντὸς τῆς νήσου Κασανδρείας μοδίων χκε. ὁ δέ γε περιορισμὸς τῶν εἰρημένων δύο τμημάτων ἦγουν τοῦ Νεακίτου καὶ τοῦ Κανσταμωνίτου, συνεισαγομένων ἐντὸς καὶ τῶν χωραφίων τῶν ὀνομαζομένων Λωρίων καὶ παρὰ διαφόρων παροίκων κατεχομένων, ἔχει οὕτως. Ἄρχεται ἀπό...».

Ἔχομε λοιπὸν τὸ 1300 τὴν περιοχὴν Ψαλίδα, τμήματα τῆς ὁποίας εἶναι ἡ «γῆ τοῦ Νεακίτου» καὶ ἡ «γῆ τοῦ Κανσταμωνίτου». Ὡς δὲ προκύπτει ἐκ τῆς κατ' ἐπανάληψιν¹ χρησιμοποιομένης φράσεως «...καὶ πλησίον αὐτῆς (τῆς γῆς τοῦ Νεακίτου) καὶ ἀνακκωνόμενως ἑτέρα γῆ, ἦν ἔχει ἐξ ἀνταλλαγῆς...» ἡ γῆ τοῦ Νεακίτου καὶ ἡ γῆ τοῦ Κανσταμωνίτου ἦσαν κτήματα ὁμορα. Τὸ ἐνιαῖον τοῦτο κτήμα εὐρίσκετο² ἀμέσως δυτικῶς «τῶν τῆς Ψαλίδος δικαίων». Ἐπίσης ἡ γῆ τοῦ Νεακίτου ἦτο ὁμορος³ κατὰ τὴν ΒΑ αὐτῆς γωνίαν «...τοῖς δικαίοις χωρίου τῶν Φουρνίων...». Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Φουρνίων εὐρίσκετο⁴ ὁ «...βαλανηφόρος τόπος τῶν Βουρβούρων ὀνομαζόμενος...» τὸν ὁποῖον⁵ ὁ καθηγητῆς Γ. Θεοχαρίδης ταυτίζει πρὸς τὴν περιοχὴν Βουρβουροῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Μελετῶντες ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὰ εἰς τὰς ἀπογραφικὰς πράξεις ἀναφερόμενα σύνορα, διεπιστώσαμεν ὅτι «ὁ βαλανηφόρος τόπος τῶν Βουρβούρων» ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν κατ' ἐξοχὴν «πευκοφόρον» σήμερον τόπον, τὸν περιοριζόμενον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὑπὸ τοῦ λιμένος τῆς Παναγίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ ἀκρωτηρίου Καστρί τῆς Νικήτης, τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἐλιᾶς τῆς Νικήτης, τῶν βορείων προπόδων τοῦ ὑψώματος Καρβουνάρης καὶ τῆς κάτωθι αὐτοῦ ἀκτῆς εἰς τὸν Σιγγιτικὸν κόλπον. Κατάλοιπον τοῦ δάσους τῶν δρυῶν αἵτινες ἐφύοντο εἰς τὴν περιοχὴν εἶναι σήμερον ἡ ὠραία δρῦς εἰς τὴν τοποθεσίαν «τοῦ Διδροῦδ»⁶ τῆς Νικήτης, καὶ ἕτεραι δύο εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Νικήτης, ἐξ ὧν ἡ μία πελωρία, ἐκάη πρὸ δεκαπενταετίας ἐξ ἀμελείας παιδῶν, ἡ δ' ἑτέρα ὑλοτομήθη. Ἐπίσης ζωντανὴ τυγχάνει ἡ παράδοσις ἐν Νικήτῃ ὅτι ὁ κάμπος πρὶν ἐκχερσῶθῃ ἦτο πυκνὸν

1. Act. Χέν., ἔ.ά., VI, 48, VII, 118, VIII, 65.

2. Act. Χέν., ἔ.ά., III, 62, IV, 7, VI, 57, VII, 129.

3. Act. Χέν., ἔ.ά., IV, 42, VI, 90, VII, 163.

4. Act. Χέν., ἔ.ά., III, 31, IV, 98.

5. Γεωργίου Ι. Θεοχαρίδου, Κατεπανίκια τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1954, σ. 80.

6. Δενδροῦδι=μικρὰ δρῦς.

δάσος ἐκ δρυῶν, εἰς τὸ ὅποῖον οἱ «παπποῦδες» ἔστηναν ἐνέδρας δι' ἀγριοχοίρους.

Ἔχομε λοιπὸν συνδυετικὴν περιοχὴν μεταξὺ Βουρβούρων καὶ Νεακίτου τὰ δίκαια τοῦ χωρίου Φουρνία, νοτίως τῶν ὁποίων ἀναφέρονται ὡς εὐρισκόμενα τὰ δίκαια τῆς Ψαλίδος. Δὲν ἀναφέρεται σαφῶς ἐὰν ἡ Ψαλὶς ἦτο χωρίον ἢ ἀπλῶς ὀνομασία δημοσίων γαιῶν. Θὰ πρέπει ὅμως νὰ συμπεράνωμεν ὅτι πρόκειται περὶ χωρίου, διότι:

1. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς ἀπογραφὰς κατ' ἐπανάληψιν ὁ ὄρος «δίκαια τῆς Ψαλίδος», ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ Ψαλὶς ἦτο νομικὸν πρόσωπον.

2. Ἀναφέρονται τρεῖς ὁδοὶ συγκλίνουσαι ἐκ διαφόρων κατευθύνσεων πρὸς τὴν Ψαλίδα, ἦτοι: α) ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦ Δημάνου¹, β) ἀπὸ τὸν Μυρσινοπόταμον², γ) ἀπὸ τὸν πύργον³ καὶ πιθανῶς καὶ τετάρτη ἀπὸ τῶν Φουρνίων, ἐνουμένη μετὰ τῆς ἀπὸ τοῦ Δημάνου εἰς «τὴν τρίοδον»⁴.

3. Ἐνῶ, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τῶν ὀρίων τῶν παρακειμένων κτημάτων, ἡ περιοχὴ τῆς Ψαλίδος κατ' οὐσίαν ἦτο μικρά, ἐν τούτοις τὸ ὄνομα Ψαλὶς χρησιμοποιεῖται ὡς περιέχων ὄρος εἰς μίαν ἐκτεταμένην περιοχὴν, εἰς ἣν περιέχονται ἡ «γῆ τοῦ Κανσταμωνίτου»⁵ καὶ «ἡ τοποθεσία τοῦ Νεακίτου»⁶, περιοχαὶ κατὰ πολὺ μεγαλυτέρας ἐκτάσεως ἀπὸ τὴν τῆς Ψαλίδος.

4. Ἀναφέρεται κτῆμα τοῦ «Νικήτα τοῦ ἀπὸ τὴν Ψαλίδα»⁷.

Παρακολουθοῦντες τὴν σύγκλισιν τῶν προμνησθεισῶν ὁδῶν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἀνατολικά ὄρια τῆς γῆς τοῦ Νεακίτου, συμπεραίνομεν ὅτι τὸ βυζαντινὸν χωρίον Ψαλὶς δέον ὅπως τοποθετηθῆ εἰς τὸν χώρον τοῦ σημερινοῦ παλαιοῦ χωρίου τῆς Νικήτης καὶ εἰδικότερον ἐντὸς τοῦ λάκκου «ἰ Τζιρόν'ς», ὅπου καὶ ὁ τόπος εἶναι πλέον πρόσφορος πρὸς ἰδρυσιν χωρίου.

Ποῖα ἦσαν τὰ ὄρια τῆς περιοχῆς Νεακίτου καὶ Κασταμωνίτου; Πρὸς τοῦτο παραθέτομεν αὐτοσίαν τὴν περιγραφὴν τῶν ὀρίων⁸, ἣν ἐποιήσαντο κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1318 «† ὁ δούλος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως ἀπογραφεὺς τοῦ θέματος Θεσσαλονίκης σεβαστὸς Κωνσταντῖνος ὁ Περγαμηνός, † σεβαστὸς Γεώργιος ὁ Φαρισαῖος, † καὶ Λέων ὁ Καλόγνωμος†...»: «...ἐτέρα γῆ ἐν τῷ κατεπανικίῳ Ἰαπρου ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ψαλίδος κὰν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ Νεακίτου μοδίων τριακοσίων ὀγδοήκοντα, ἐν ἣ καὶ ἀμπέλια μοδίων δεκατριῶν, συκαὶ ἠ. καὶ πλησίον αὐτῆς καὶ ἀνακε-

1. Act. Xén., ἔ.ἀ., IV, 38.

2. Act. Xén., ἔ.ἀ., III, 66.

3. Act. Xén., ἔ.ἀ., IV, 14.

4. Act. Xén., ἔ.ἀ., IV, 40.

5. Act. Xén., ἔ.ἀ., III, 51.

6. Act. Xén., ἔ.ἀ., VI, 46.

7. Act. Xén., ἔ.ἀ., VII, 375.

8. Act. Xén., ἔ.ἀ., VI, 45-99.

κοινωμένως ἐδόθη τῇ τοιαύτῃ μονῇ ἀντὶ τῆς γῆς τῶν χιλίων ἑπτακοσίων μοδίων, ἣν εἶχε πρότερον ἐντὸς τῆς νήσου Κασανδρείας, τῶν μὲν χιλίων ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Συβρῆ, τῶν δὲ ἑπτακοσίων εἰς τοῦ Γυμνοῦ, γῆ μοδίων χιλίων ἑπτακοσίων, ἀφ' ἧς ἡ τῶν μὲν χιλίων μοδίων ἀνταλλαχθεῖσα θεῖφ καὶ προσκνητῷ προστάγματι παρεδόθη πρότερον παρὰ τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ τοῦ Ἄπελμενῆ, ἡ δὲ τῶν ἑπτακοσίων ἀρτίως παρ' ἡμῶν, ἧς ὁ περιορισμὸς καὶ ἔχει οὕτως.

Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ρύακος τοῦ ὀνομαζομένου Μωτζίλιτσα, ἔνθα καὶ ριζιμαῖα πέτρα ἐστί, σταυροῦ τύπον ἐγκεκολαμμένον ἔχουσα, ὀρθοῖ πρὸς μεσημβρίαν, ἔχων ἀριστερὰ τὸν ἀνατολικὸν ἀέρα καὶ τὰ τῆς Ψαλίδος δίκαια, δεξιὰ τὸ περιοριζόμενον, καὶ κατέρχεται τὸν αὐτὸν ρύακα μέχρι τῆς μίξεως τῶν δύο ρυακίων, σχοινία ζ. νεύει πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἀπέρχεται κατ' εὐθεῖαν ἕως τοῦ τόπου τοῦ ἐπονομαζομένου Κριτικάδας, σχοινία ζ. κλίνει πρὸς μεσημβρίαν, διέρχεται τὸν ἀνατολικὸν ἄερα, περιπατεῖ τὸν ῥάχωνα, περικλείων ἐντὸς τὴν τύμβαν τὴν καλουμένην Ἀναλήψιμον, ἐν ἣ ὀράται πέτρα ριζιμαῖα σταυροῦ τύπον ἐν αὐτῇ περιφέρουσα, κατέρχεται μέχρι τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ τοῦ Πύργου εἰς τὴν Ψαλίδα ἀπαγούσης, ἔνθα καὶ σχίνος ὀράται μέγας, λίθινον σύνορον ἔχων ἐν ἑαυτῷ, σχοινία κγ. στρέφεται πρὸς ἀνατολὰς, περιπατεῖ τὴν αὐτὴν ὁδὸν καὶ εἰσέρχεται μετ' αὐτῆς εἰς τὸν ρύακα τὸν καλούμενον Λούστραν, σχοινία ε. κλίνει καὶ αὐθις πρὸς μεσημβρίαν, κατέρχεται τὸν αὐτὸν ρύακα ἕως τοῦ χωραφίου τοῦ Βασιλίτζης, σχοινία γ ἡμισυ. κάμπτει πρὸς δύσιν, κρατῶν κἀνταῦθα τὸν μεσημβρινὸν ἀέρα καὶ τὰ προειρημένα δίκαια τῆς Ψαλίδος, καὶ ἀπέρχεται κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν παλαιόπυργον, σχοινία ε. εἶτα νεύει πρὸς μεσημβρίαν, κατοφορεῖ περικλείων ἐντὸς τὰ τῆς Ἰακωβίας χωράφια, τὰ παρὰ τοῦ Σγουροπούλου προκατεχόμενα, ἀπέρχεται κατ' εὐθεῖαν καὶ λήγει εἰς τὴν θάλασσαν, ἔνθα καὶ παρ' ἡμῶν μαρμάρινον στρογγύλον ἐτέθη σύνορον, σταυροῦ τύπον ἐγκεκολαμμένον ἔχων, σχοινία νγ. στρέφεται πρὸς δύσιν, περιπατεῖ δι' ὅλου τὸ παραγιάλιον, ἀπέρχεται καὶ φθάνει εἰς τὸν ρύακα τὸν λεγόμενον Μαῦρον Κορμόν, σχοινία ρδ. ἐκεῖθεν ἀνανεύει πρὸς ἄρκτον, ἔχων ἀριστερὰ τὸν δυτικὸν ἀέρα καὶ τὰ δίκαια τῶν Ἁγιοφοκιτῶν, ἀνέρχεται περικλείων ἐντὸς τὴν Μακρὰν καὶ Κοντὴν Λαγκάδα, ἐπιλαμβάνεται τῆς Λυκολαγκάδος καὶ λήγει μετ' αὐτῆς εἰς τὴν Ροδινὴν Λούστραν, σχοινία μ. κάμπτει πρὸς ἀνατολὰς, διέρχεται τὸν ἄρκτικὸν ἀέρα καὶ τὰ δίκαια τοῦ Δημάνου, περικόπτει τὴν Πυρρακίαν, περᾶ τὸν λάκκον τὸν ἐπονομαζόμενον Βάλταν, διέρχεται τὸ ἀμπέλιον τοῦ Βρασταμηνοῦ, εἰσάγει ἐντὸς τοῦ ἀμπελίου Παρασκευᾶ, περᾶ τὸν λάκκον τῆς Κουρελίας, περικλείων ἔσωθεν τὰ Λαφυρομόγκανα καὶ ἀπέρχεται μέχρι τοῦ λάκκου τοῦ Γομάτου, σχοινία ρδ. εἶτα στρέφεται πρὸς ἄρκτον, ἀνοφορεῖ καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ τῆς ἀπὸ τοῦ Δημάνου εἰς τὴν Ψαλίδα ἀπάγουσαν, σχοινία η ἡμισυ. γαμματίζει πρὸς ἀνατολὰς, ἀπέρχεται μετὰ τῆς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ἕως τῆς

τριόδου, ἀφήσει ταύτην ἀριστερὰ καὶ ἀπέρχεται κατ' εὐθείαν, τὸν ἀρκτικὸν ἀέρα κἀναυθὰ διερχόμενος, ἐνοῦται τοῖς δικαίοις χωρίου τῶν Φουρνίων, ἀπέρχεται μετ' αὐτῶν καὶ φθάνει καὶ ἀκουμπίζει εἰς τὸν ῥύακα τὸν ἐπονομαζόμενον Μωτζιλίτισαν, ἔνθα καὶ ἤρξατο, σχοινία μβ. καὶ ὁμοῦ τὰ ὅλα σχοινία τριακόσια δώδεκα, ἅτινα συμψηφιζόμενα κατὰ τὸ ὄλόγυρον ἀποτελοῦσι γῆ μοδίων τρισχιλίων τεσσαράκοντα δύο, ἀφ' ἧς ἐστὶν ὑπεργος γῆ μοδίων δισχιλίων ἑκατὸν ἑβδομήκοντα, ἀφ' ἧς τῶν ἑβδομήκοντά ἐστι παροικική, ἐν διαφόροις τμήμασιν οὔσα, ἤγουν Γρηγορίου τοῦ Σαρωνᾶ μοδίων κε, τοῦ Ξηροφώμου ἐν δυσι τμήμασι μοδίων ιε, Γρηγορίου τοῦ Βίχα ἐν δυσι τμήμασι μοδίων ια, τῆς Ραπταίνης μοδίων ζ, Δημητρίου τοῦ Κοκκίτζη μοδίων ε καὶ τοῦ Καλλινίκου μοδίων ζ».

Ἐκ τῶν ἀναφερομένων τοπωνυμίων σώζονται ἐν χρήσει ἔτι καὶ σήμερον τὰ ἀκόλουθα:

1. «Τὴν τύμβαν τὴν καλουμένην Ἐναλήψιμον»¹ μετὸν τύπον σήμερον «ἰ Ἀλήψιμους».

2. «ἘἌγιος Φωκᾶς» μετὸν τύπον «ἘἌι-Φ'κας».

3. «Μακρὰ Λαγκάδα».

4. «Δημάνου» μετὸν τύπον «Δημανιώτ'κα».

5. «Πυρρακία» μετὸν τύπον «Πυρακιά».

6. «Βάλτα».

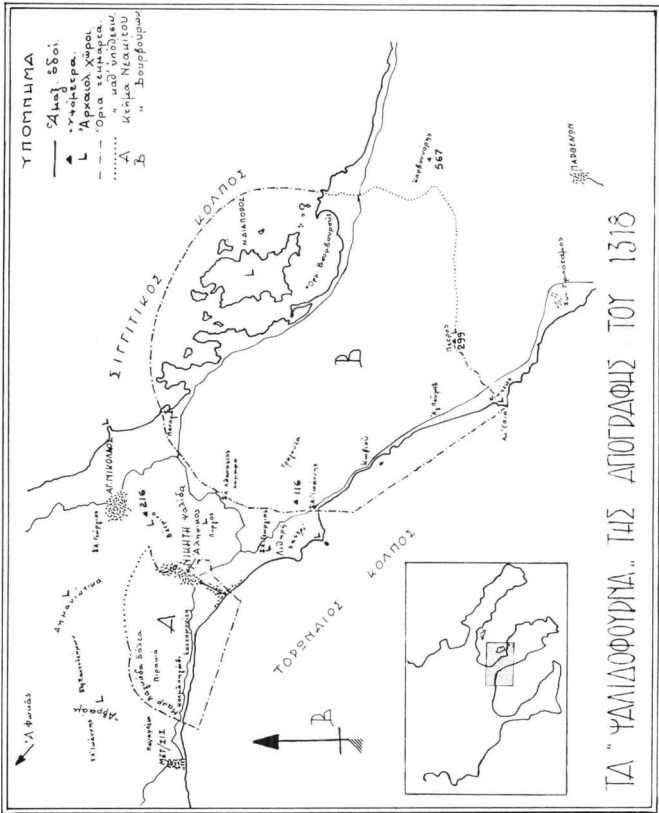
Λαμβάνοντες σήμερον ὡς σταθερὸν σημεῖον τὸ πλεόν χαρακτηριστικὸν ἐκ τῶν ἀναφερομένων, ἦτοι «τὴν τύμβαν τὴν καλουμένην Ἐναλήψιμον», ἔχοντες δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἕκαστον σχοινίον ἰσοῦται πρὸς μῆκος δέκα ἕως δώδεκα ὀργυῶν², καὶ στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν ἀναφερομένων μονίμων φυσικῶν σημεῖων, δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ὡς ἀκολούθως τὴν περιοχὴν, βάσει τῶν σημερινῶν τοπογραφικῶν δεδομένων³ (βλ. χάρτην).

1. Εἰς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1300 τὴν διενεργηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ἐπελεμένε, εὐρίσκωμεν τὸ τοπωνύμιον «Τηγάνου» (Act. Xén., ε.ά., III, 63), τὸ ὁποῖον σχολιάζων ὁ ἐκδότης λέγει: «Notre copie porte Τηγάνου, mais c'est peut-être une fausse lecture pour Δημάνου, que l'on retrouvera ailleurs». Καθ' ἡμᾶς ἡ θέσις «Τηγάνου» πρέπει ἢ νὰ ἦτο αὐτὸς τοῦτος ὁ Ἐναλήψιμος (τοῦ ὁποίου τὸ σχῆμα εἶναι ὡς ἀνεστραμμένον τηγάνιον) ἢ νὰ εὐρίσκετο κάπου πλησίον πρὸς αὐτόν. Ὅπως δὲ ἴσως οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν περιοχὴν Δημάνου, ἣτις εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀντίθετον πλευρᾶν, βορείως τοῦ Νεακίτου καὶ εἰς χῶρον ἀπέχοντα περὶ τὰ ἑξ χιλίόμετρα. Ὁ καθηγητὴς Γ. Θεοχάρης, Κατεπανίκια τῆς Μακεδονίας, ε.ά., σ. 81, προφανῶς ἀκολουθῶν τὸ προμνησθὲν σχόλιον τοῦ R. P. Louis Petit χαρακτηρίζει τὸ «Τηγάνου» ὡς ἐσφαλμένην γραφὴν τοῦ «Δημάνου».

2. Φαίδωνος Κοκουλέ, Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμός, τ. Ε', Ἀθήναι 1952, σ. 250.

3. Ὁ χάρτης ὀφείλεται εἰς τὴν φιλότιμον ἐργασίαν τοῦ φίλου Ἀργυρίου Δαγκίλια, τὸν ὁποῖον καὶ εὐχαριστῶ.

Ἔο «ρύαξ Μωτζζίλιτσα»¹ δέον ὅπως ταυτισθῆ μετὸν σημερινὸν λάκκον «ὶ Κότσ'κας». Ἡ «μίξις τῶν δύο ρυάκων» γίνεται εἰς τὴν σημερινὴν παλαιὰν ἀγορὰν τοῦ χωρίου Νικήτη. Ἡ θέσις «Κριτικάδας» ὅπου σήμερον «τ' Πλιματ'κοῦ τοῦ νιρὸ» (τὸ νερὸ τοῦ πνευματικοῦ). Ἀκολουθῶς κινεῖται τὸ ὄριον κατὰ τὰς ἀνατολικὰς καταπτώσεις τοῦ ὑψώματος «ὶ Ἀλψήμιους» καὶ κατέρχεται ὅπου σήμερον τὸ εἰκονοστάσιον τῆς Παναγίας (Β τοῦ γυμναστηρίου), ὁπόθεν διέρχεται καὶ ἡ ὁδὸς ἢ φέρουσα ἀπὸ τῆς περιοχῆς «ὶ Πύργους» (ὅπου καὶ ἐρείπια βυζαντινοῦ μονοπυργίου σώζονται) εἰς τὴν Νικήτην². Ἔο «ρύαξ Λούστρα» δέον νὰ ταυτισθῆ μετὰ τ'ς παπαδιὰς τοῦ λάκκου». Ἔο δὲ «παλαιό-πυργος» δέον νὰ ἔκειτο νοτιώτερον τῆς καλύβης τοῦ Τζιτζιου, εἰς τὴν θέσιν τοῦ κοινοτικοῦ πάρκου, ὅπου παρετηρήσαμεν ἴχνη κατεστραμμένου κτηρίου καὶ ὄστρακα τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ἀκολουθῶς κατερχόμενοι «κατ' εἰθεῖαν» εἰς τὴν θάλασσαν, εὐρισκόμεθα εἰς τὴν περιοχὴν «τοῦ Μάρμαρου». Τὸ σημερινὸν τοπωνύμιον καὶ τὸ ὑπάρχον, ἐμπηγμένον εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας Σαραφιανοῦ Καλλέα, τεμάχιον μαρμαρίνου κίονος, μᾶς ὠθεῖ νὰ συνδυάσωμεν τὰ ὡς ἄνω μετὰ τὰ γραφόμενα «ἐνθα καὶ παρ' ἡμῶν μαρμάρινον στρογγύλον ἐτέθη σύνορον...», διότι εἰς τὴν περιοχὴν «Μαρμάρου» δὲν ἀναφαίνονται καθόλου ἴχνη ἀρχαίας ἐγκαταστάσεως, ὥστε νὰ δικαιολογηθῆ ἢ ὑπαρξίς τοῦ κίονος. Ὡς δὲ μοι ἀνέφερεν ὁ Σαρ. Καλλέας, εὗρε τὸν κίονα εἰς τὴν περιοχὴν καὶ τὸν ἔστησεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πρὸς διαφύλαξιν.

Ἀκολουθοῦντες τὴν παραλίαν καὶ βαδίζοντες πρὸς δυσμὰς φθάνομεν ὅπου σήμερον περίπου ἢ ἔξοδος τοῦ λάκκου «Μακριὰ Λαγκάδα», ὅπου κάποιος ἐκ τῶν παρακειμένων ρυάκων ἔφερε τὸ παράδοξον ὄνομα «Μαῦρος Κορμός», κατὰ παλαιότεραν δὲ ἀπογραφὴν³ «Κορμός»⁴.

Ἀκολουθῶς, ἂν καὶ μερικὰ ἐκ τῶν τοπωνυμίων σώζονται εἰσέτι καὶ σήμερον, εἶναι δύσκολον νὰ προσδιορίσωμε τὴν ἀκριβῆ θέσιν τῶν ὀρίων τοῦ κτήματος. Μᾶς παρέχουν ὁμως αἱ ἀπογραφαὶ δύο ἐνδιαφερούσας πληροφορίες: α) Ὁμιλοῦν διὰ «τὰ δίκαια τῶν Ἀγιοφωκιδῶν» καὶ β) διὰ «τὰ δίκαια τοῦ Δημῖανου». Ἐκ τοῦ πρώτου σώζεται σήμερον τὸ τοπωνύμιον «Ἀϊ-Φ'κᾶς»,

1. M a x V a s m e r, Die Slaven in Griechenland, Berlin 1941, σ. 208, λέγει ὅτι Μωτζζίλιτσα = σλαβικὴ λέξις Μοϋίλιτσα.

2. Μήπως θὰ πρέπει νὰ συνταυτίσωμε τὸν «Πύργον» τῶν ἀπογραφῶν μετὰ τῶν ὡς ἄνω ἐρειπίων τοῦ μονοπυργίου;

3. Act. Χέν., ἔ.ἀ., III, 72.

4. Ὁ Μ α μ α λ ἄ κ η ς, Τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἔ.ἀ., σ. 71, ἀναφέρει πρῶξιν πωλήσεως τοῦ 1033, καθ' ἣν «ὁ ἡγούμενος τοῦ μονυδρίου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς κατὰ δαιμόνων Γερμανὸς καὶ ἀδελφὸς αὐτοῦ Πέτρος, πωλοῦσιν εἰς τὸν Θεόκτιστον ἡγούμενον Ἐσφιγμένου χερσαίαν γῆν ἡμελημένην παντελῶς καὶ ἐρειπωμένην, ἐνθα καὶ γεινιάζει τῆς κατὰ σὲ δεσποτείας τοῦ λεγομένου Μ α ὕ ρ ο υ Κ ο ρ μ ο ὕ...». Ἐδῆλος βεβαίως ἡ σχέσις τῶν δύο τοπωνυμίων, ἀλλὰ θεωρήσαμεν σκόπιμον νὰ τὴν ἐπισημάνωμεν.

ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν περιοχὴν ἢ ὁποία εἶναι μετόχιον τῆς Μονῆς Βατοπεδίου καὶ ὅπου διακρίνονται θεμέλια τῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ μετοχίου, τοῦ ὁποίου κτήρια ἐσώζοντο ἐν καλῇ καταστάσει μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὡς καὶ μία βρύσις κτιστή, μετὰ τῆς εἰς τύπον μεγάλου πίθου ὕδατοδεξαμενῆς. Ἐκ τοῦ χωρίου Δημάνου, σώζεται σήμερον τὸ τοπωνύμιον «Δημανιώτ'κα», ὅπου κατὰ πληροφoρίας εὐρίσκονται πλῆθος τάφων καὶ θεμελίων.

Ὁ Σπ. Ἀρσένης¹ ἀναφέρει ὅτι ἡ Νικήτη συνῳκίσθη ἐκ τῶν κατοίκων τῶν διαφόρων συνοικισμῶν τῆς περιφέρειας «Ψαλίδα», ἤτοι: Νεκατίου, Ἀναλήψιμος, Παληόμυλοι, Λιθερινή, Καστρί κ.λ. Πόθεν συμπεραίνει τοῦτο, δὲν γνωρίζομεν. Τὸν συνοικισμὸν τοῦ Νεκατίου δὲν γίνεται σαφές ποῦ εὑρεν. Πιθανώτατα πρόκειται περὶ τοῦ Νεκατίου (τὸ ὅποιον δὲν εἶναι συνοικισμὸς σαφῶς), ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀνέγνωσε τὰς ἀπογραφὰς ἐκ τοῦ πρωτοτύπου εἰς τὴν Μονὴν Ξενοφώντος, φαίνεται ὅτι ἀνέγνωσε κακῶς τὸ «Νεακίτου» εἰς «Νεκατίου». Ὁ Ἀναλήψιμος οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ὡς οἰκισμὸς, ἀλλ' ὡς τόπος καὶ μάλιστα ἔχων χαρακτηριστικὸν σχῆμα τύμβου, σωζόμενον ἔτι καὶ σήμερον, ἐπ' αὐτοῦ δὲ οὐδὲν ἴχνος ἐγκαταστάσεως ἀνθρώπων διακρίνεται, ὡς διεπιστώσαμεν δι' ἐπιτοπίου παρατηρήσεως. Εἰς τὴν Λιθερινή (πιθανώτατα ἢ σημερινὴ Λιθερὴ) ἔχομεν ἅπλως ἓν κτῆμα ἐκτάσεως πέντε μοδίων ἀνήκον εἰς κάποιον Σταυρακῆν² καὶ πλησίον αὐτοῦ τὸ κτῆμα κάποιου πατᾶ Δραγάνου. Ἐκ τούτου βεβαίως δὲν ἔπεται ὅτι εἰς τὴν Λιθερινή, κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, ἔχομεν οἰκισμὸν. Ἡ θέσις «Καστρί» ἀναφέρεται ἅπλως διὰ τῶν φράσεων «...εἰς τὸ Καστρίν ἐν δυσὶν τμήμασι μοδίων 8»³ καὶ ἐκ τῆς φράσεως ταύτης τῆς ἀναφερομένης εἰς κτηματικὴν ἔκτασιν οὕτε τὴν θέσιν «Καστρί» δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν, πολὺ δὲ περισσότερον δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρχεν οἰκισμὸς⁴. Τὴν ἀναφερομένην θέσιν «Παλιόμυλοι» δὲν ἀνεύρομεν ἐν ταῖς ἀπογραφικαῖς πράξεσι, ὑπάρχει ὁμως θέσις «ἰ Παλαίμ'νους» (Παλιόμυλος) ἐν τῇ περιφερείᾳ Νικήτης, ὅπου καὶ ἀρχαιολογικὸς χώρος κατὰ πληροφoρίας ἐξ ἐντοπίων.

Τὶ ἀπέγινεν ὁμως τὸ ὄνομα Ψαλῖς; Σήμερον ὑπάρχει τοπωνύμιον «Ψαλίδα» εἰς τὰ ὄρια τῶν περιφερειῶν τῶν κοινοτήτων Νικήτης καὶ Ἁγίου Νικολάου. Ἡ Ψαλίδα ἦτο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν θέατρον ὀμηρικῶν πετροπολέμων μεταξὺ τῶν ἐκεῖ συναντωμένων ἀγελαδοβοσκῶν τῶν δύο κοινοτήτων.

1. «Χρονικὰ Χαλκιδικῆς», ἔ.ἀ., σ. 22.

2. Act. Χέν., ἔ.ἀ., VII, 187.

3. Act. Χέν., ἔ.ἀ., VII, 236.

4. Περὶ τὰ πέντε χιλιόμετρα νοτίως τῆς Νικήτης ὑπάρχει ἀκρωτήριον καὶ νησίς, φέροντα τὸ ὄνομα «Καστρί». Ἐκεῖ συγγραφεῖς τινὲς θέτουν τὴν πόλιν Φύσκελα. Ἐπὶ τῆς νήσου διακρίνονται στρώματα ἐγκαταστάσεως ἀπὸ τῆς μέσης ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ μέχρι καὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων.

Εἶναι δὲ τοπωνύμιον χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν κατοίκων ἀμφοτέρων τῶν χωρίων. Ἐκεῖ πρέπει νὰ ἦτο τὸ ΒΑ ὄριον τῆς περιοχῆς τῆς βυζαντινῆς Ψαλίδος, τὸ ὅποιον τὴν ἐχώριζεν ἀπὸ τὰ «δικαία» τῶν Φουρνίων καὶ τοῦ ἐτέρου κτήματος τῆς Μονῆς Ξενοφώντος τοῦ «Στρολόγου»¹.

Παρατηροῦντες τὴν περιγραφὴν τῶν ὁρίων τοῦ Νεακίτου εἰς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ Κωνσταντινίου Ἀπελμενῆ τοῦ 1300² καὶ τὴν τοιαύτην τοῦ Κωνσταντινίου Περγαμηνοῦ καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ 1318³, βλέπομεν ὅτι ἐντὸς δεκαοκτῶ ἐτῶν παρουσιάζεται μία σεβαστὴ μετακίνησις τῶν ἀνατολικῶν ὁρίων τοῦ Νεακίτου εἰς βᾶρος τῆς περιοχῆς τῆς Ψαλίδος. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1318, εὐρίσκομεν μίαν πενταμελῆ οἰκογένειαν παροίκων, τοῦ Γεωργίου Ἀνυφάντη⁴, κατοικοῦσαν εἰς τὸ μετόχιον τοῦ Νεακίτου. Μετὰ δὲ δύο ἔτη, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1320⁵ εὐρίσκομεν κατοικοῦσας εἰς τὸ μετόχιον πλὴν τῆς προαναφερθείσης οἰκογενείας ἐτέρας τρεῖς, ἤτοι ἐν συνόλῳ ψυχᾶς δεκαοκτῶ. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ ἀπογραφὴν ὀλίγον κατωτέρω⁶ ἀναφέρονται καὶ πάλιν ἕτεροι ἕξ οἰκογένειαι ἔχουσαι ἐν συνόλῳ ψυχᾶς τοῦλάχιστον εἰκοσι μίαν, κατοικοῦσαι «εἰς τὸ Ὑ Νεακίτου», χωρὶς νὰ προσδιορίζεται, ὅπως προηγουμένως, ἐὰν κατόκουν εἰς τὸ μετόχιον ἢ ἄλλου.

Καὶ ἐνῶ ὅλαι αἱ μέχρι τοῦ 1320 ἀπογραφαὶ ἀναφέρουν ὅτι αἱ γαῖαι τοῦ Νεακίτου καὶ τοῦ Κασταμονίτου εὐρίσκονται εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ψαλίδος, μετὰ δέκα ἔτη εἰς τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου⁷, διὰ πρώτην φοράν, ἄγνωστον διὰ ποίους λόγους, δὲν ἀναφέρεται ὁ ὄρος Ψαλὶς, ἀλλὰ γράφει ἀπλῶς: «...περὶ τὸ κατεπανίκιον Ἄπρου ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ Νεακίτου ἐτέρα γῆ...».

Εἰς τὴν ἀπογραφὴν τῆς 3ης Ἰανουαρίου 1338, τὴν ὅποιαν διενήργησεν ὁ «Κωνσταντίνος ὁ Μακρηνὸς ὁ δομέστικος τῶν θεμάτων», μᾶς παρουσιάζεται⁸ μία ἐντελὴς διάφορος εἰκὼν τῆς περιοχῆς, ἣτοι:

1. Ὅλα τὰ ἐν τῇ περιοχῇ κτήματα τῆς Μονῆς Ξενοφώντος, ἣτοι Νεακίτου, Κασταμονίτου, Ἀγριαμπέλων καὶ Βουρβοῦρων παρουσιάζονται ὡς ἐν ἐνιαῖον κτήμα.

2. Ἡ περιοχὴ τῆς Ψαλίδος καὶ τῶν Φουρνίων παρουσιάζεται μετὰ τὸ νέον ὄνομα «Ψαλιδόφουρνα»⁹.

1. Πιθανῶς οἱ κάτοικοι τῶν Φουρνίων, θέλοντες νὰ προσδιορίσουν τὴν θέσιν τῶν κτημάτων τῆς περιοχῆς, νὰ ἔλεγον: «ἰκεῖ π' ἀρχινάει ἰ τόπους τ'ς Ψαλίδας — στ' Ψαλίδα».

2. Act. Χέν., ἔ.ἀ., III, 58-84.

3. Act. Χέν., ἔ.ἀ., VI, 55-99.

4. Act. Χέν., ἔ.ἀ., VI, 39.

5. Act. Χέν., ἔ.ἀ., VII, 31.

6. Act. Χέν., ἔ.ἀ., VII, 45.

7. Act. Χέν., ἔ.ἀ., VIII, 61.

8. Act. Χέν., ἔ.ἀ., XI, 253-355.

9. Act. Χέν., ἔ.ἀ., XI, 254.

3. Οὐδεμία μνεία ποιεῖται περὶ τοῦ χωρίου Ψαλῖς.

4. «... εἰς τὰ Ψαλιδόφουρνα περὶ τὸν πύργον τῆς αὐτῆς σεβασμίας μονῆς...» ἀναφέρονται κατοικοῦσαι τριάκοντα μία οἰκογένειαι, ἔχουσαι ψυχὰς ἑκατὸν τρεῖς.

5. Εἰς τὴν ὡς ἄνω περιοχὴν ἐπισημαίνεται καὶ ἡ ὕπαρξις «...μερικῶν τι-
νων στασιῶν τῶν ἐντὸς τῆς τοιαύτης περιοχῆς ξενοπαροίκων»¹.

Βλέπομεν λοιπὸν εἰς διάστημα 38 ἐτῶν παρουσιάζεται μία συνεχῆς αὐξησις τῆς ἐκτάσεως «τῆς γῆς τοῦ Νεακίτου» εἰς βᾶρος «τῶν δικαίων τῆς Ψαλίδος», μέχρις οὗτο ἡ Ψαλῖς, πιεζομένη ἐκ τῶν ἐκατέρωθεν αὐτῆς κτημάτων τῆς Μονῆς, ἀφομοιοῦται μετ' αὐτῶν. Ἐκ παραλλήλου παρουσιάζεται μία συνεχῆς αὐξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παροίκων τοῦ Νεακίτου.

Ἡ τελευταία περίπτωσις καθ' ἣν συναντῶμεν τὸν ὄρον «Ψαλῖς» εἶναι ἡ ἀπογραφὴ τοῦ Νοεμβρίου 1320². Πρώτη δὲ περίπτωσις καθ' ἣν εἰς τὸν χωρὸν τοῦ χωρίου τῆς Ψαλίδος (ἐὰν δὲν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Ἀνδρονίκου Γ³) εὐρίσκομεν ἄλλον ὄνομα, εἶναι ὁ ἐν ἀρχῇ μνημονευθεὶς βακουφναμῆς τοῦ Ἐσφιγμένου τοῦ 1569, ὁ ἀναφέρων χωρίον Νικήτα.

Ἐχομεν λοιπὸν, ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ὑπαρχόντων στοιχείων, μίαν χρονικὴν περίοδον 249 ἐτῶν, ἀνευ πληροφοριῶν διὰ τὴν περιοχὴν Ψαλίδος-Νικήτης. Τί συνέβη κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα; Πῶς ἠλλαξεν ἡ ὀνομασία τῆς τοποθεσίας; Μᾶς φαίνεται ἐλκυστικὴ ἡ σκέψις ὅτι ἡ αὐξησις τῆς ἰσχύος τοῦ Νεακίτου εἰς βᾶρος τῆς Ψαλίδος συνετέλεσεν, ὥστε ἡ Ψαλῖς νὰ καταστῇ ἀπλῶς οἰκισμὸς τῶν παροίκων τοῦ Νεακίτου. Ὅποτε σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τὸ ὄνομα Ψαλῖς ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ «Νεακίτου». Ἀλλὰ καὶ ἡ λέξις Νεακίτου εἰς τὴν τοπικὴν διάλεκτον ἔχει φυσιολογικὴν ἐξέλιξιν τῆς μορφῆς: Νεακίτου—Νι-ακίτου—Νι-ακίτ'—Νιακίτ'—Νικίτ', ὅπως καὶ προφέρεται σήμερον ἡ λέξις Νικήτη.

Πόθεν ὅμως προέρχεται ἡ λέξις Νεακίτου; Δυστυχῶς οὐδὲν συγκεκριμένον στοιχεῖον ἔχομεν περὶ αὐτοῦ. Νομίζομεν ὅμως σκόπιμον νὰ παρουσιάσωμεν τὰς κατωτέρω σκέψεις.

Ἐν Ἀγίῳ Ὁρει ὑπῆρχε μικρὰ μονὴ μὲ τὸ ὄνομα Νεακίτου⁴. Αὕτη κατὰ τὰ ἔτη 1045-1051 ἐπὶ Πρώτου τοῦ Ἀγίου Ὁρους Θεοφυλάκτου ἐνοῦται μετὰ

1. Act. Xén., ἔ.ἀ., XI, 355.

2. Act. Xén., ἔ.ἀ., VII, 116.

3. Act. Xén., ἔ.ἀ., VIII, 61.

4. Τὴν συναντῶμεν κατὰ τὸ ἔτος 997 εἰς γράμμα τοῦ Πρώτου τοῦ Ἀγίου Ὁρους Ἰωάννου, ἀναφερόμενον εἰς τὸ Μετόχιον τοῦ Μονοξυλίτου. Εἰς αὐτὸ μεταξύ τῶν ἄλλων ὑπογράφει καὶ ὁ «Ἰωαννίκιος τοῦ Νεακίτου». (Σ ω φ ρ ο ν ῖ ο υ Ε ὑ σ τ ρ α τ ῖ ἄ δ ο υ, (πρ. Λεοντοπόλεως), Ἱστορικὰ Μνημεῖα τοῦ Ἁθῶ, «Ἑλληνικά» τ. 2, Ἀθήναι 1929, σ. 374).

τῆς Μονῆς Κασταμονίτου¹. Πλὴν ὅμως τὸ 1197 τὴν συναντῶμεν² καὶ πάλιν ὡς ἀνεξάρτητον μονὴν καὶ παραμένει³ ὡς τοιαύτη μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1407, ὅποτε διὰ χρυσοβούλλου τοῦ Μανουὴλ Β' Παλαιολόγου ἡ Μονὴ Κασταμονίτου καὶ πάλιν «...κατέχει μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὸ παρά τῆς δεσποίνης Σερβίας δοθὲν αὐτῇ μονύδριον τὸ εἰς τὸ ὄνομα τιμώμενον τοῦ ὀσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου τοῦ μεγάλου καὶ ἐπικεκλημένου τοῦ Νεακίτου μετὰ τῶν προσόντων αὐτῷ καὶ τῆς νομῆς τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ὡς κατέχει αὐτὸ καὶ ἄρτιως...»⁴. Ἐκτοτε δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰ ἔγγραφα ὡς ἀνεξάρτητος Μονή.

Λαμβάνοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν τὴν σχέσιν τῶν Μονῶν Κασταμονίτου καὶ Νεακίτου, τὴν ἐν Ψαλίδᾳ γειτνίασιν τῆς γῆς τοῦ Κασταμονίτου⁵ καὶ τῆς γῆς τοῦ Νεακίτου καὶ τὴν ταυτότητα τοῦ ὀνόματος τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος γῆς τοῦ Νεακίτου καὶ τῆς Μονῆς Νεακίτου, θὰ πρέπει νὰ σκεφθῶμεν ὅτι πρὸ τοῦ κυροῦ Δημητρίου τοῦ Δουκοπούλου, παρὰ τοῦ ὁποίου ἔλαβεν ἡ Μονὴ Ξενοφάντος τὴν κυριότητα τῆς γῆς, κύριος τοῦ Μετοχίου πρέπει νὰ ἦτο ἡ Μονὴ τοῦ Νεακίτου, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἔλαβεν ὁ τόπος τὸ ὄνομα⁶.

ΙΩΑΚΕΙΜ ΑΘ. ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΣ

1. I. M a μ λ ά κ η, Τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἔ.ά., σ. 78. «Νέος Ἑλληνομημον», τ. 9 (1912), σ. 216.

2. Actes de Chilandar («Βυζαντινὰ Χρονικά», παράρτημα τοῦ IZ' τόμου) I, 3.

3. Ὁ ἡγούμενος τοῦ Νεακίτου ὑπογράφει εἰς πράξεις τοῦ 1279 (Act. Chilandar, No 9), τοῦ 1288 (Act. Chilandar, No 10), τοῦ 1314 (Act. Kutlumus, No 9), τοῦ 1316 (Act. Esphigmeou, No 7) καὶ ἄλλαχού.

4. Franz Dölger, Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges, München 1948, No 52.

5. Ὑπάρχει τοπωνύμιον «ἡ Κασταμονίτ» ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κτήματος τοῦ Νεακίτου (βλ. χάρτην), ὅπου ἡ προφορικὴ παράδοσις θέλει μετόχιον τῆς Ἱ. Μ. Κασταμονίτου. Τὰ θεμέλια τῶν κτηρίων τοῦ μετοχίου διακρίνονται καλῶς.

Ἐχρησιμοποιήθη ὁ ὄρος «Μονὴ Κασταμονίτου» ὡς ὀρθότερος τοῦ τοιοῦτου «Μονὴ Κωνσταμονίτου».

6. Εἰς γράμμα τοῦ Πρώτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἰωάννου καὶ τῆς κοινῆς συνάξεως, συνταχθὲν περὶ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ 13ου αἰῶνος, καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἀφίερωσιν τῆς Μονῆς τῶν Ἀμαλφινῶν εἰς τὴν Μεγάλην Λαύραν, ὑπογράφει μεταξὺ ἄλλων καὶ «Κοσμάς μοναχὸς ὁ τοῦ Νοιακήτου». Ἐξ αὐτοῦ δέον ὅπως συναγάγωμεν ὅτι εἰς τὴν καθομιλουμένην εἶχεν ἀρχίσει ἤδη ἡ φθορὰ τῆς λέξεως Νεακίτου. (Σ ω φ ρ. Ε ὕ σ τ ρ α τ ι ἄ δ ο υ, Ἱστορικὰ μνημεῖα τοῦ Ἁθῶ, ἔ.ά., σ. 339).

RÉSUMÉ

J o a c h i m P a p a g h e l o s, Contribution à l'étymologie du nom du village Nikiti de Chalcidique.

L'auteur, qui s'occupe avec l'étymologie du nom du village Nikiti, n'accepte pas que le nom Nikiti devient du nom de Saint Nikita, patron du village. En se basant surtout aux Actes de Xénophon, il prouve qu'à la région du village existait pendant le XIVe siècle la propriété du monastère de Xénophon, qui s'appelait «Νεακίτου». Il prouve encore, qu'à l'endroit du village d'aujourd'hui existait le village byzantin «Ψαλίδα».

Par l'augmentation de la propriété le village fut compris dans la propriété et prit son nom, c'est-à-dire «Νεακίτου», d'où provient le nom d'aujourd'hui «Νικήτη».